

мудрасці, святасці народа. Метафарычнае значэнне набываюць словы «белыя», «бялізна» (таксама ад слоў «белы») – увасабленне духоўнай чысціні. Вобраз жанчыны-маці пераходзіць у шырокае абагульненне – Маці-Беларусі.

Частотнасць ужывання розных часцін мовы ў вершы неаднолькавая: 19 назоўнікаў, 6 дзеясловаў, 5 прыметнікаў, 4 займеннікі. Назоўнікі нясуць асноўную сэнсавую нагрузку – дапамагаюць намаляваць палескія пейзажы, родныя краявіды. Звяргаюць на сябе ўвагу дзеясловы розных часавых формаў, ладоў. Асаблівае значэнне набывае дзеяслоў загаднага ладу адзіночнага ліку «прыедзь». З яго і пачынаецца верш. Такі зварот, ужыты паэтэсай у вершы, стварае форму запрашэння, а сам верш нечым нагадвае сяброўскі ліст, дзе Я. Янішчыц пшчотай і любоўю расказвае блізкаму чалавеку пра родныя мясціны. Паэтэса жадае, каб яе сябра прыехаў і спасціг таямніцы характа, непаўторнасці і невычэрпнасці прыроднага і духоўнага багацця Палесся і ўсёй беларускай зямлі.

Разгледзім і гукапіс верша. Вельмі выразна назіраецца алітэрацыя зычных гукаў [с], [ц], [дз] на ўсім яго працягу. Гэтыя свісцячыя гукі ствараюць гарманічны, цэласны вобраз Палесся. Разам з тым, зацвярдзелы гук [р] у шматлікіх словах нібы сведчыць аб духоўнай сіле, высокай ступені маральнасці беларускага характару.

На сінтаксічным узроўні прыцягвае ўвагу паўтарэнне першай і апошняй строф – страфічнае кальцо. Менавіта ў першых і апошніх радках сканцэнтраваны галоўны сэнс верша, яго асноўная думка, якая адна верш у адзінае кола. Мелодыка верша дапамагае падчуць асананс гукаў [а] – [о], ужыванне вялікай колькасці адкрытых складоў.

Верш Я. Янішчыц «Прыедзь у край мой ціхі...» – паэтызацыя роднай зямлі, яе духоўных і прыродных каштоўнасцей, праз якія паўстае прыгожы і светлы вобраз Маці-Беларусі.

ЛІНГВІСТЫЧНЫ АНАЛІЗ ВЕРША У. КАРАТКЕВІЧА «ДЗЯЎЧЫНА ПАД ДАЖДЖОМ»

Н.М. Пашкевіч

Навуковы кіраўнік: В.М. Шавель

У беларускай літаратуры У. Караткевіча называюць пісьменнікам, які найбольш поўна, яскрава і дакладна асвятліў у сваіх творах гістарычнае мінулае. Многія даследчыкі творчасці У. Караткевіча лічаць яго прарокам, прадказальнікам будучыні.

Дар прадбачання пісьменніка мы назіраем у яго вершы «Вадарод», дзе аўтар папярэджаў, што атам – магутная, карысная, але небяспечная сіла. Паэта абвінавачвалі ў безнадзейнасці, чорнай меланхоліі, але гэта былі не проста пустыя словы – гэта было прадбачанне, прадказанне Чарнобыльскай трагедыі.

Верш «Дзяўчына пад дажджом» тэматычна блізкі да верша «Вадарод». Напісаны ён у 1960 г., аднак уключаны аўтарам толькі ў трэці паэтычны зборнік «Мая Іліяда», які пабачыў свет толькі ў 1969 г. Калі ствараўся верш «Дзяўчына пад дажджом», ледзь не ўспыхнула атамная вайна, бо гэта быў час Карыбскага крызісу. У. Караткевіч пратэставаў супраць страшнай сілы, якая заключана ў атаме. Сёння, на жаль, верш гучыць як рэквіем па тых, хто трапіў пад дождж Чарнобыля.

Назва верша нагадвае назвы бессмяротных мастацкіх палотнаў: «Дзяўчына пад сонечнымі промнямі», «Дзяўчынка з персікамі». Дзяўчына становіцца сімвалам маладосці, прыгажосці, надзеі, будучыні.

Увагі заслугоўвае метафара «дожджык забалбатаў». Аўтар не ўжывае дзеяслоў «загаварыў», бо сэнс яго адразу насцярожвае. Не піша паэт і «дожджык загаманіў» – размаўляў весела, на некалькі галасоў; ці «дожджык зашаптаў» – яго ледзь чуваць. Уладзімір Караткевіч выкарыстоўвае менавіта «дожджык забалбатаў» – казаў несупынна, невыразна, бестурботна. Дожджык міжвольна параўноўваецца з гарэзай, дзіцём, якое вырашыла пасвавольшчы.

У цэнтры ўвагі майстра слова аказалася незвычайная прыродная з'ява: свеціць сонца і ідзе дождж. У адных мясцовасцях яе называюць «сляпы дождж», у другіх – «свіны дождж», на Радзіме У. Караткевіча – «царэўна плача». Чаму царэўна, а не простая дзяўчына ці жанчына? Напэўна, таму, што кроплі дажджу на сонцы падобны на крышталікі каштоўнага срэбра.

Аналізуючы метафару «ўспыхнулі гваздзікі», неабходна адзначыць, што гваздзік – расліна сама па сабе з яркімі кветкамі, а тут яшчэ і «ўспыхнулі»: пакрытыя пылам, яны былі не такія яркія, як сталі пасля дажджу. З кроплямі на пялёстках гваздзікі нібы ўспыхнулі, загарэліся чырвоным полымем.

Вобраз дзікага сада ствараецца пры дапамозе спалучэння слоў «у нетрах траў». Патрабуе каментарыю слова «нетры». Нетры – непраходныя глухія мясціны. Тут нават расце лаза – доўгае, гнучкае галлё кустоў, зараснікаў. Ствараецца ўражанне, быццам сад недагледжаны і не мае гаспадара. Але гэта памылковая думка, аб чым нам далей і апавядае аўтар:

З нізкай цёплай адрыны,
Учуўшы ласкавы капэж,
У лёгкай сукенцы дзяўчына
Выбегла проста пад дождж.

«Адрына» – халодная будыніна для захоўвання кармоў, інвентару, далёка не высокапаэтычнае слова; яго паэт спалучае з эпітэтам «цёплай», які можна разглядаць як кантэкстуальны антонім да слова «адрына».

Дзяўчына – ужо не дзяўчынка-дзіця, але выбягае, успомніўшы маленства, прама пад дождж. Дожджык ператвараецца ў закаханага юнака, і пачуцці дзяўчыны суладны з яго пачуццямі:

Кроплі яе цалавалі
Палка, пяшчотна, да слёз,
Вусны дзяўчыны хапалі
Срэбра з ясных нябёс.

Вусны дзяўчыны не проста лавілі, спрабавалі на смак кроплі, а хапалі – бралі рэзкім паспешлівым рухам, нібы дзяўчына хацела як мага больш увабраць у сябе каханне свайго выбранніка. Як закаханы скульптар, які вырашыў увекавечыць аблічча свайго каханай, дождж укладвае душу ў свой шэдэўр:

Ён абляпіў, як мог,
Плечы, маленькія грудзі,
Гнуткія лініі ног.

«Капёж» у аўтара «ласкавы», але не ласкавы. Здаецца, словы аднолькавыя, але ўсё ж адрозніваюцца не толькі націскам. Ласкавы – поўны ласкі, пяшчоты. Ласкавы – міласцівы, які праяўляе прыхільнасць, добразычліваць.

Мабыць, доўга не было дажджу, і таму ён уяўляецца ўладаром, які злітаваўся над зямлёю, выліўся жаданай вільгацю. Дожджык – сімвал жыцця, – набывае іншае метафарычнае значэнне – носьбітам смерці бо ён са стронцыем. Стронцый – вынаходства чалавека, які ў імкненні падпарадкаваць прыроду наносіць сабе шкоду.

Асананс [а] – [о] стварае прасторавае бачанне дажджу – ён усюды.

Назоўнікі, выкарыстаныя ў вершы, дапамагаюць стварыць малюнак прыроды ў час «сустрэчы» дажджу і сонца, перадаць пачуццё ўсхваляванасці, захаплення чужою з'явай.

Прыметнікаў у вершы мала, але вобразнасць верша ствараюць назоўнікі і дзеясловы.

Твор сэнсава падзелены на дзве часткі, прычым неаднолькавыя па памерах: другая частка складаецца толькі з аднаго радка, але нясе большую сэнсавую нагрузку. Першая частка з'яўляецца своеасаблівай мастацкай замалёўкай, у цэнтры якой чужою з'ява «сустрэчы» сонца з дажджом, гульня дзяўчыны з дожджыкам. Яркая намалёваная аўтарам карціна жыцця імгненна цьмее, калі да свядомасці чытача даходзіць сэнс другой часткі – апошні радок: «Стронцый быў у дажджы».

Верш «Дзяўчына пад дажджом», напісаны за 26 гадоў да Чарнобыльскай трагедыі, стаў прарочым.

КВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ РУССКО-БЕЛОРУССКОГО БИЛИНГВИЗМА

О.С. Петручэня

Научный руководитель: Н.В. Ермалович

Культура речи в двуязычной среде продолжает оставаться в центре внимания филологов, педагогов, широких кругов общественности. Свидетельство этому – теоретические разработки, представляющие собой вместе с тем и обобщение практического опыта по повышению уровня владения русской речью среди нерусских [1; 2].

При параллельном изучении близкородственных белорусского и русского языков преподавание их необходимо строить таким образом, чтобы у детей развивалась правильная речь на каждом из изученных языков. Речевая культура – один из показателей уровня культуры человека, поэтому, наряду с формированием грамматических умений, орфографических и пунктуационных навыков, работа по развитию и совершенствованию культуры речи учащихся должна входить в число основных задач уроков русского языка.

Учитель должен хорошо знать типичные речевые ошибки и причины их появления для того, чтобы организовать целенаправленную работу по их предупреждению и устранению. Основными речевыми ошибками младших школьников являются следующие: неудачный выбор слов, неправильное произношение, искаженные морфологические формы, неправильно построенные словосочетания и предложения (ошибки словоупотребления, орфоэпические, морфологические, синтаксические ошибки).

В условиях двуязычия ряд ошибок в русской речи школьников возникает под интерферирующим влиянием белорусского языка. Вместе с тем нужно учитывать, что чем лучше ученики знают родной язык, тем легче им изучать русский. Опираясь на знания детей по белорусскому языку при изучении сходных языковых явлений, мы экономим время для тщательной работы над формами, специфическими для русского языка [1, 19].

Усвоение норм русского литературного произношения является той основой, на которой базируется культура устной речи. Кроме того, известно, что дети, правильно говорящие, грамотнее пишут. Прежде всего, ученики должны слышать безусловно правильную речь учителя. В условиях, когда один и тот же преподаватель ведет уроки русского и белорусского языков, это нелегкая задача. Педагогу необходимо непрерывно работать над совершенствованием своей речи.

Кроме ошибок, обусловленных воздействием родного языка, в русской речи белорусских школьников немало орфоэпических ошибок, возникающих под влиянием написания. Например, неправильное произношение сочетаний *-чи-* в словах *конечно*, *скучно*, *скворечник* и др., в которых должно произноситься [шн], произношение слов *что*, *чтобы*, *потому что* в соответствии с написанием, а не [шт] о и т.п.